

ADATTÁR.

KÖLCSEY FERENCZ ISMERETLEN AKADÉMIAI DOLGOZATAI

(Harmadik és befejező közlemény.)

A XIX tragoedia közt, a' *Haza áldozatja*, minden bizonnyal valamely gymnasiumbeli nevendéknek irkálása, ki praeceptorától még eddig a' magyar históriában sem vett leczkét. Különben tudná, hogy IV. Béla korában a' magyarok még török ellenséget nem ismertek. Ezen körülmény az írónak még igen gyenge korára mutat; 's ilyen korban még az is bizonytalan: ha jövendőben lehet-e valami belőle? Poetai hivattatást a' parányi irat' egyetlen egy sora sem sejtített.

Ilokvára' visszavételét olly valaki írta, ki magyarul nem tud. Idegen ajkú hazánkíjai közül kell lennie; mert a' határozott, és határozatlan forma közötti különiséget általában nem érti; a' mit pedig a magyar születésű legtanulatlanabb pór nép sem szokott eltéveszteni. Költői tehetsége nyelvtudományánál, ha lehet, még kisebb; következőleg magyar literaturai pályázás tőle csudálatos egy gondolat.

Gróf Szeglérd azon kívül, hogy kritikát nem érdemel, fabulája olly gyalázatos immoralitáson alapul, melly útálatnál egyebet nem gerjeszthet.

Az elhárított iszony, és *Záh Klára* nem méltók ítéletre. Kisebb nagyobb mértékben kénytelen vagyok ezt mondani a' következőkről is: *III. István*, *Az eljegyzés' éjszakája*, *Jugovicsek*, *Dölyf és Szerelem*, *Rettentő ítélet*, *Vérlakoma*, *Gyászszalak*, *A' hasonlás*, *Johanna*.

Mind ezen iratok poesis, és nyelv' tekintetében inkább roszak, mint középszerűek; noha a' kritikus előtt *rosz* és *középszerű* igen egyértelmű szavak. Némellyek közülök versben irattak, bizonságául, hogy nálunk a' jó jambus még ritkaság. *Az eljegyzés éjszakája* nevű darab szerzőjének az *inversiókrol* különös ideái lehetnek. A' tragikumról pedig nem csak nála, de a' versenyzők' csaknem mindegyikénél, még különbözőek az ideák. Ugy látszik a' sokaság azt gondolja, hogy például a' halálra kárhoytatott ember' esetében a' tragikum' kisebb vagy nagyobb lépcsője abban áll: ha a' kárhoytatottnak fejét ütik e le, vagy testét kerékbe török? Hogy a' tragikum a' Leár király, és Edgár köztí scenában ezerszerte inkább van, mint a' Gloster' szemeinek kitapodásában, azt ők nem látszanak érteni. Nekik zsványok, hohérok, gyilkolá-

sok, 's természetelleni bűnök kellenek, hogy megrázást okozzanak; pedig ezek által inkább csak csömört okoznak. A' zseni egyetlen egy bucsúzó jelenettel (mint például Hector és Andromach, Egmont és Oranien közt) jobban megtud rázni, mint ha más tüzes vassal sütögettetni herósait.

E fonák felfogás a' tragikumról viszen olly hideglelős képzeletekre, hogy olly történeteket, mint a' *Spanyolrévpart*' foglalatja, játékszínre vigyünk. E' darabban a' dialog némelykor élénk, a' próza nem gyakorlatlan kezet sejtet: de a fabula utálatos, a' karakterek pedig általában hibásan rajzolttak.

Csáb, jambusaira nézve figyelmet érdemel. Szerzője nincs költői tehetség nélkül, de a' dráma, mely távolról a' Müllner' *Schuldjára* emlékeztet, mind a kivitelben, mind a karakterrajzolatban nagyon alatt jár. Hábor, a' darab' hőse, egy mindennapi lelkű, igen igen közönséges gonosztévő, ki drámai egész életében a' legaljasb csárdai zsványon felül nem emelkedik. A' többi karakterekről sem mondhatni semmi kitetszőt. A' darab' monologjai pedig unalmasan, és szükségfelett hosszadalmasok. 'S ezt ollykor a' dialogokról is elmondhatni. Olly gáncs, mely a' következő darabokat is érdekli.

Izabella tulajdonképen nem Izabella, mert a' catastrophe egy 'legény' és leányka' szerelemtörténetéből fejlik ki. Versei e' darabnak sem roszak; 's mind ez, a' mi jót róla mondhatok. A' kivitel nagyon középszerű; a' motivatiók általánosan csonkák, és gyengék; a' handlungnak centruma alig van; a' karakterek nyomorultak. Olly Törököt, Petrovicsot, és Martinuzit, ki az itteniéknél gyávább legyen, alig képzelhetnék. Különösen megjegyeztem a' III. felvonás 9-dik jelenetét, hol Martinuzi (az intrigans, és királynéján uralkodó Martinuzi) a' helyett, hogy dolgozóhoz látna, hoszú predikatiót mond magában a' háború ellen. Egyébiránt Izabella egy akarat nélküli asszonyka, Török, Petrovics, 's maga Martinuzi a' drámai történet' haladására semmit sem tesznek; 's miután Buda' elfoglalása, 's Török Bálint leányának szerelmi története nélkül (mi a' dráma' elején és közepén csak alárendelt episód) a' tragodia katastrophát sem lelt volna magának.

Dijkard. Jambusai ennek is felül vagynak a' középszerűn; csak-hogy, mint az előbbi kettőről megjegyeztetett, sok hoszúra vont declamatióji vagynak mind monologjaiban, mind a' dialogokban. A' handlung itt jobban van centralálva, mint az előbbiben. Figyelem fordítottat a' karakterek' individualis különböztetésére is. De a' kivitel még is nagyon, szinte az elszoródásig terjedékenynek látszik; 's ez a' nagy terjedékenység a' katastrophera is kihat, annyira, hogy az olvasó már többszer túl gondolja magát mindenén, mikor ismét új meg új síri, és halotti scénák tűnnek fel, inkább az unalomig, mint a' szomorúságig. Batori Fejedelem alkalmasint színetlen alakban van előállítva; az a' Széki, kinek gonosz-sága a' katastrophát eszközli, egész munkálatában nagyon gyengén, és minden esetre későn észrevehetőleg motiváltatott. Az a' gonosz fogadott fiú, ki előbb mindég imádkozik, később mindég retteg, utoljára hohéznak áll, alkalmasint izetlen portéka. A' darab' hőseinek anyjok ollyan Cornelia forma akart lenni; de egész viselete affectált. Mindezek mellett a' darab

a' középszerűn felül áll; 's véleményem szerint a' *kinyomatást* az eddig említettek közt legnagyobb mértékben érdemi.

Indulatok' viharja. Talma azt ohajtá egyszer: bár a' drámaírók szép verseken drámájikban ne törnék fejeiket. Azt hiszem Talma e' mondást úgy értette: hogy a' dráma költőnek *egyedül* a' handlung' folyamatára kellene *egész* figyelmét fordítani. Így, hol a' dolog' természete maga hozná magával, önkényt folynának a' szép versek; ott pedig, hol a' verselői czifrázat csak a' szaporán haladó momentumokat tartóztatná fel, a' költő czél irányosan a' legnagyobb egyszerűséggel futna és érne czéljához. Ez észrevétel mindannyiszor eszembe jut, valahányszor a' handlung' haladását ékes monologok, és poetai dictioval czifrázott dialóg késleltetik. Az előbbi darabokra is tettem e' megjegyzést, 's ezzel kezdem e' kézalattinak bírálását is. Azonban nem lehet elhallgatnom, hogy bár e' jegyzés e' darabra is ráillik: de azért ez a' többiek felett megkülönböztetést kíván. Versei szépek, 's általánosan gyakorlott költői kezét mutatnak. A' dialóg sok helyett meglepőleg jó; 's nevezetesen mindjárt elől; hol, bár a' parasztok némely helyitt kevésé magas műveltségű nyelven szóllanak is, de azért a' beszélgetés' menetele, 's a' király' közbenszóllása, 's az ezekből kifejlő expositio drámai poesisunk' eléggé terméketlen mezején, kellemes jelenetet tüntetnek fel. Mind e' mellett kénytelen vagyok megvallani, hogy a' munka' egésze különös hatást nem csinál. Oka egyfelől a' mindúntalan előlekedő declamatio, noha csinos versekben, másfelől magának a' főszemélynek érdektelensége. Mert egy kényözönben bujálkodó Asszony, ki a' mellett képes gyilkosságot, 's minden képzelhető vétet meglehető hidegvérrel követni el, úgy mint e' drámában elkövet, az olvasóra vagy nézőre meleg érzeménnyel nem hathat. Két fijaival való története sem gerjeszt elég érdeket, mert a' mi a' történetet borzasztóvá teszi, csak későn, a' szomorú történet végbementé után jön világra, mikor az életben maradt ifjúnak, 's a' gonosz anyának kétségbeesése minden ékes declamatiók mellett is, az elmulasztott tragikai helyzetet ki nem pótolhatják. Nekem úgy látszik, mintha ezen kétségbeesés, 's az azt követő halálok, már a' bezárt handlung után történnének; 's mintha a' valósággal bezáró momentum az egészben eltévedett volna. Schiller Maria Stuartjában már régen tudjuk, hogy Maria meg fog halni; előttünk történik a' halálhoz készület; és még is a' katasztróhének e' meghosszabbítása a' műv hatását nem gyengíti. Illy példákat többet is lehetne felhozni. De minden illy esetben a' művész a' tragikai hatást vagy pontról pontra, egész az utolsó perczig, emelni tudja; vagy a' borzadás előre ment érzelmét, a' katasztróphe' meghosztásában, engesztelő nyugalommal teljes szánakozássá változtatja; 's ez által a' darab végpontját lélekemelővé csinálja. Így van ez Maria Stuartban, így Alzireban, így Romeo és Julietben, hol a' megholtak felett két ellenséges nemzetség' békéje megkészüli. De nekünk illy művekre visszaemlékezni csak fájdalமாக okoz. Szóval; az *Indulatok' viharját* tragikai mély hatásúnak nem tartom; de dialógjainak némelykori vitelében, nyelvének szépségében, 's egyes poetai helyeiben annyi érdemet látok, mennyi ötet versenytársain felülemeli. Azért ha a' Társaság a' XIX közül

valamelyiket megkoszorúzni jónak látandja: a' koszorút ez utolszór említettnek óhajtanám nyújtatni. De ha a' koszorút csak magas drámai tehetségnek kellene ítélni: azon esetben a' XIX közül koszorút ugyan egyik sem; de kinyomtatást ez utolsó minden esetre érdemlend.

Az Akadémia a bizottság többségének (Schedius, Döbrentei, Vörösmarty és Bajza) véleményét fogadta el s ennek alapján (1835 kgy 275 p) a jutalmat nem adta ki, de dícséretben részesítette az *Indulatok' viharja*, *Izabella*, *Dijkard* és *Csáb* cz. szomorújátékokat.

Cseke, Julius 3d 1836,

Tekintetes Titoknok Ur,¹

A' 8 vígjátékot, 's hat philologi pályairást mult hónap végén levém. A' vígjátékokkal csak hamar készen valék; mert lelkem' fájdalmában kell megvallanom, hogy azok a' legelső, vagy inkább egyetlen egy sebes általolvasást is nem érdemlik. Elveszettek tartom a' két napot, melyet olvasásokra fordítanom kellett; 's illy kinyilatkozás után bővebb ítéletet mondanom nem szükség.

A' philologi pályairásokat a' mi nézi.

1. *Ingenium industria alitur*. Lexikographusi tekintetben talán használható; de írója az universalis grammatika', 's a' magyar nyelvtudomány elveivel ismeretlen.

2. *Tempus discipulus et Magister multor*. Erről annyit sem mondhatok, mint az előbbiről.

3. *Szent Pál Ephes. III. 15*. psychologi tekintetben méltó olvasni. Mert bizonyítja: ítélet és ismeret nélküli phantasia milly örvöngésre ragadhatja az embert.

4. *Les lauriers ne croissent point* &. Több készüllettel és vizsgálódással iratott, mint a' fölebbiek. De az általa felhozott gyökszavak sem meghatározott elvek szerént keresve, sem nyelvtörténeti adatokból kifejtve nincsenek. Ugyan azért némelyek közöttük nem is gyökök; az előszámláltak pedig nem teljes számuak.

5. *Jobbra tanít*. Universalis grammatikai leczkékkel foglalatoskodik; de ismeretei nem alaposok. Egyéb iránt a' kérdés körül nem is forog; mert gyökszavaink közül csak némelyeket például hoz fel. Pedig azokat mind elő kell vala számlálnia.

6. *Tettben van a jutalom*. Ennek bevezetését gondosan elolvastam. Hogy az író philosophi lélekkel bír, azt neki tagadni senki nem fogja. Nyilván van bevezetéséből az is, hogy a' magyar nyelvet sokáig, és kritikai tekintettel vizsgálta. Ha mind helyes a' mit pl. a' bötük eredeti értelmökről mond? Azt olly könnyen megítélni nem lehet. De azt meg kell vallani, hogy gyök-vizsgálatát elvekre alapítá; s hogy elvei nagy részén a' dolog természetéből folyó józan következetesség tetszik ki. Ohajtottam volna, hogy állításait a' nyelv' régi történeteiből bővebben világosította volna fel; de a' feladott kérdés talán ezt nem hozta magával.

¹ Főtitkári iratok 1836. év 62. sz.

Azonban így is, mint felállítá elveit, sokaknak helyes volta, pl. a' megforgatott bötükre nézve, minden gondolkozó philolog előtt világos; 's ezen elv nélkül gyökeret keresni, híjában való fáradozás. Szóval, e' szó alatti bevezetés nekem, bár értelmem nem mindenkben egyez, nevezetes, fontos munkának látszik, melly az Akademia' pártfogását érdemli.

Mikép alkalmazá a' kérdésre bevezetésének elveit? Az, az, a' gyök szavakat telyesen, 's eltalált jelentéseikkel együtt számlálta e fel? Erre meghatározólag kellene felelnem.

A' jelentéseket a' mi nézi: a' gyökerek összeállítás, 's a' származékok' előszámlálása talán elég világosságot szerez.

A' gyökszavak' teljes számát a' mi nézi, megvallom, illy töretlen pályán nincs hatalmamban olly normativum; mihez azt mérhettem volna. Hogy pedig illy normativum' készítéséhez magam fogjak: azt kívánni senki sem fogja. A' 4. számú pályairásnál könnyebb általlátni a' híjányt; mert az abban foglalt gyöklaistrom csak némely szavaink' elejéből 's a' ragokból kikapott szótágokból áll; hol a' keresztülnézés alatt sok még ki nem kaptak és hibásan kikapottak azonnal szembe tűnhetnek.

Egyébiránt áll e minden felhozott gyök? Az az, mind gyök e a' mi felhozva van? Abba bocsátkoznom nem lehetett; 's bocsátkoznia csak annak lehet, ki nyelvünket minden más, vele valaha viszonyban állott nyelvvel összehasonlíthatná. Ez összehasonlítást az Akademia elkezdé megtétetni; 's megválik: mi fog történni? Én illy nyelvben, mint a' miénk, mellyre olly sok más nyelv volt befolyással, 's melly maga is sok más nyelvre lehetett befolyással, a' gyökök' teljes felszámlálását sok és sokak által tett előkészület nélkül lehetetlennek tartom.

Illy környülményekben tökéletes munkát várni, igazságtalan lenne. De az, ki önállásu, 's beható lélekkel teszi vizsgálatait, minden esetre ébresztést 's méltatást érdemel. Így én a' 6d. számú pályairás megjutalmazásához hajlandó vagyok. Minden esetre szerettem volna, ha a' munka mellé a' gyökök' mutató táblája tétessék. Ez ítéletemet sokban könnyebbé tette volna; s illy mutató nélkül azt semmi esetre nem kellene kiadatni.

Mind ezen pályamunkákat sietek visszaküldeni. Jövő héten megy Pestre alkalom Károlbol. A' Károlí táska illy nagyságu poggyászt nem hordozhat.

Berzsenyi' emlékbeszédével készen leszek; de azt magam felvihetni nehezen fogom. Gyüleink August 22dikétől September 10dikéig fognak tartani. Ezeken jelen kell lennem; mert bizonyos küldöttségi tárgyban fognak jelentést tenni, *mitől a' jövő Országgyűlésre adandó utasításunk nagy részben függ.* Általlátja Barátom Uram, milly fontos e' dolog. Azonban ha az Akademia' nagy gyűlése August legvégén kezdődvén, a' közülés September' 12dikénél előbb nem tartathatnék: azon esetben a' közülésre meglehetne jelennem. Mert September 8dikán talán indulhatnék.

Könyörgök Barátom Uramnak, a' csomók' vételéről tudósítani méltóztassék. Ölelem változatlan tisztelettel

Kölcsey Ferencz.

A vígjátékokról a bírálók többségének (Fáy, Döbrentei, Vörösmarty, Bajza és Kölcsey) véleménye az volt, hogy a *Király Ludason* cz. vígjáték dicséretre érdemes s az Akadémia ezt el is fogadta. A vígjáték Gaál József műve.

A nyelvtudományi pályamunkákra nézve (1836. év 272. sz. és nagygy. 12. p.) az Akadémia a kiküldött 3 bíráló (Vörösmarty, Balogh és Kölcsey) közül a 2 utóbbi ajánlatára a Tettben a jutalom jellegű művet (Engel József volt a szerzője) jutalmazta meg, a *Les auriers* címűt pedig (Nagy János művét) kinyomatásra fogadta el. (Mind a két munka megjelent a Nyelvtud. Pályamunkák II. köteteként)

*Vélemény*¹ az 1837diki díjért pályázó 13 szomorú játék felett.

Hét darab, ugymint A' csel' áldozatja, Piroshalom, A' művész' álma, Az áruló gyűrű, Zaleukus, Kríván, és Primavera nem méltók, hogy felettök itélet mondassék.

Élet és ábránd valamivel több, mint az említettek; de szövedék és karakterek kicsiny tehetséget mutatnak. A' fő személy (melly ugy tetszik, mintha Göthe' Tassója és Werthere után alkottatott volna) nem egyéb fonák érzékenység és következtelenségből szőtt valaminél; s halála, melly öngyilkosság' következménye, nem csak hogy természetesen nem következik, de épen ok nélkül való.

A' *Perényiek* címűben két álom fordul elő, nyomorult surrogatuma a' görög tragoedia' fatumának, müllneri modorban. A' két fő karakter épen nem az, mivé azokat az író (saját jegyzete szerint) tenni akarta. Az egész középszerű.

Angelo, a' Bulwer' Rienzijéből nem művészi kézzel öszveférczelt scenák. Elbeszélést drámává csinálni, nehéz dolog; de a' pályázónak különösen hibául kell tulajdonítani, hogy a' Bulwer' románjában előforduló nagyszerű karaktereket parányi világításban állította elő. Egyéb-iránt is az említett románban hasonlíthatatlanul több drámai van, mint a' kézalatti tragoediában, mi amannak száraz compendiuma.

A' *Párviadal* nagy kiterjedésben gondolt historiai darab akart lenni, regényes világba általhozva; de az író munkájának érdekét kölcsönözni nem tudott. Tragoediát pathos nélkül képzelni bajos; a' pályázónak pedig épen az nincs hatalmában. E' megjegyzés után nem szükséges a' terv és kivitel' hibáit egyenként felszámolni.

Pathos' nem léte fő hibája a' hátra levő két szomorujátéknak is. *Kuthenben* a' fő személy semmiképen nem vonz magához. Az író még Lipolt' és Karolda' viszonyaikba sem tudott legkisebb melegséget is önteni. Ezen általános hidegség, vagy ha jobban tetszik, langyosság érezteti magát az *Utolsó magyar Khánban* is, mellynek szövedéke különben elég rendesen van gondolva.

Röviden szollva, gyengébb és hidegebb drámák, mint ez idén a' pályán még alig fordultak meg; a' mi is haladásunknak e' részben nem nagy bizonyosága.

Csekén, Junius' 20/1837

Kölcsey Ferencz.

¹ Főtitkári iratok 1837. év 2. sz.

Ez a bíráló különösen mutatja, hogy Kölcsey szigorú bíráló volt. A többi bíráló (Schedius, Fáy, Vörösmarty és Bajza) általában haladást állapított meg. A jutalomra érdemesnek ugyan egyet sem tartottak, de kinyomatásra ajánlották az *Atyátlan* című tragédiát (Kölcsey *Angelónak* nevezi), s dicséretre *Az utolsó magyar Khán*, *A művész álma*, *Párviadal* és *Perényi* címűeket. A nagygyűlés (47. a) p.) a bizottság javaslata alapján »tiszteletdíjra és kinyomatásra« elfogadta (*Eredeti Játékszín* VII. k.) kiadta az *Atyátlan* cz. tragédiát, a melynek szerzője Tóth Lőrincz volt, az említett négy szomorújátékot pedig dicséretben részesítette.

1838. a) A' bíráló¹ végett hozám leküldött 17 vígjátékot vagyon szerencsém azon nyilatkozással visszabocsátani, hogy azok közt egy sincs, mely bővebb bírálatot érdemelne. Ugyan azért azt hiszem, hogy, ha csak a' Martiusnál később beküldött, az újságokban kihirdetett, de hozám mind eddig nem érkezett vígjáték más véleményre nem vezet, az idei száz arany sem fog kiadatni. Annyival inkább, mivel a' felebb említett 17 pályamunkánál gyengébb még talán egyszer sem adatott be. Költ Nagykarolban Majus' 18d. 1838

Kölcsey Ferencz

m. tudom. társaság' r. tagja.

b) A' hozám érkezett pálya munkákat, t. i. a' vígjátékokat már Májusban visszaküldém; azon egyet, mely *jótekonny kelepceze* címmel azolta jött, ide rekesztve utasítom vissza. Ez talán nem olly allyas, mint a' többi vala; de még sem foglal semmit magában, a' mi figyelmet érdemelne. Gyenge ez is; éretlen dolgozás ez is; díjra, és ítélésre érdemtelen ez is.

Egyed Antal' Tibullusát ide csatlom. E' munka minden tekintetben érdemli, hogy nyomtatás alá adassék. A' miket belőle az eredetivel összehasonlítottam, mind az értelem' visszaadására, mind a' vers' szépségére nézve figyelemre méltó. Vagynak benne ilyen sorok is, mint:

Szárason a' Messalt és követendi vizen,

ismét,

Hadba megy a' Macer stb.

Az illyeneket meg igazítani könnyű is, tanácsos is; azon kéz, mely az egészben olly sok valóban szép verseket hozott elő, elég erős, az illy gyomokat kiirtani.²

Csekén, Julius' 25, 1838.

Kölcsey Ferencz

Akademia' r. tagja.

A vígjátékok közül a bizottság többi tagjai (Schedius, Vörösmarty, Bajza) a *Talány* címűt dicséretre méltónak tartották, de a jutalmazásra ők sem ajánlottak egyet sem, s az Akadémia (1838. év 93. p.) ezt el is fogadta.

¹ Főtitkári iratok 1838. év 2. és 43. sz.

² Az Akadémia a művet kiadásra elfogadta, de visszaadta a szerzőnek egyengetésre. (1838. év 145. p.)

D) Emlékbeszédet két tag felett tartott Kölcsey: Kazinczy felett az első közülésen 1832 szept. 8-án, és Berzsényi felett az ötödik közülésen 1836 szept. 11-én.

Az első emlékbeszéd miatt némi kellemetlenségei akadtak Kölcseynek és Szemere Pálnak, a *Muzarion* szerkesztőjének, a ki szintén tagja volt az Akadémiának. Az emlékbeszéd az Akadémiának készült, az *Évkönyvek* számára, Kölcsey azonban átadta Szemerének s ez kinyomatta a *Muzarionban*. Az Akadémia ezt rossz néven vette s Széchenyi másodelnök mind a két tagot levélben igazolásra szólította. Kölcsey a következő levelet¹ kapta:

Tekintetes Főjegyző Ur,

A' mint a' tegnapi héti ülésben a' Társaság első közülésének jegyzőkönyve minekelőtte e' napokban sajtó alá menne az *Évkönyvekbe*, felolvastatt, annak azon pontjánál, melly a' Tekintetes Ur által Kazinczyról mondott emlékbeszédét említi, azon megjegyzés tétetett, hogy az a' *Muzarion* új folyamáról szóló h iradás szerint talán annak 28d részét tenné.

A' Társaság úgy hiszi, hogy olly munkákat, mellyeket alaprajza különösen kiszab, a' tagok egyenesen a' Társaság' évkönyvei vagy más munkái számára készítenek, 's ennél fogva önkéntesen foly, hogy azok eleinte csak a' Társaság által kiadhatók, a' mint e' felől Méltóságos Gróf Teleki József Előlüő Ur a' Titoknok által Szemere Pál rendes tagot, mint a' Tekintetes Ur minden munkái kiadóját tudósította.

Ugy gondolja a' Társaság, hogy mind a' Tekintetes Ur, mind Szemere Pál rendes tag az *Évkönyveknek* most hamarjában kijövetelét hitték, 's így a' Kazinczyra mondott² emlékbeszédnek is legelőszér azokban megjelenését, a' mi után azt másutt is kiadhatnák, mert azt különben mind a' Tekintetes Ur, mind Szemere Pál rendes tag által látja, hogy illy említett munkák kiadása körül az elsőség a' Társaságé. Hiszi is az ülés, hogy az idézett emlékbeszéd iránt olly rendelést fognak tenni még annak idejében, mellynél fogva az legelőszér nem másutt hanem csak az *Évkönyvekben* jelenik meg.

A' tegnapi ülés azonban átaljában az illy munkákra nézve minden tagot illető ovást tétet zennel a' maga joga mellett, 's a' másutt tendő közrebocsátásnak ellene mond.

De bizodalommal reméli a' Tekintetes Urtól és Szemere Pál rendes tagtól a' Társaság mint tisztelt társaitól, hogy mindent elkövetnek, a' mi jó egyetértéssel való előmenetelét eszközli, s ha külön mindeniknek megmarad is kéziratához joga, a' Társaság neve alatt készülteket egyedül a' Társaság munkái közé adják.

¹ Fogalmazványa a főtitkári iratok közt 1833. év 32. sz. (Kisgy. 142. p.). Az eredeti levél a Ráday-könyvtárban levő Szemere-tár XIII. kötetének 46. száma alatt található.

² Az eredeti levélben »maradott« van, a mi nyilván tollhiba.

Ehhez képest várván a' választ egyenesen hozzám, ki a' Társaság közügyére mint Másodelőülő pontosan vigyázni akarok, teljes tisztelettel vagyok Tekintetes Főjegyző Urnak

Pesten Május 21d. 1833. kész köteles szolgálja Gr. Széchenyi István
Másod elő ülő.

Kölcsey a következő levéllel válaszolt:

Méltóságos Gróf, Előülő Ur,

A' Kazinczyrol mondott emlékbeszédet érdeklő hivatalos levél' következtében ki kell Méltóságod előtt jelentenem sajnálkozásomat, hogy a' történet a' Társaság közt és köztem e' nem kellemetes kérdést támasztotta. Midőn kézirataimat Hartleben Urnak elalkudtam, ő nagy érdeket látszott abban helyheztenni, hogy az említett beszéd is az alku alá értessék. Engedtem kívánságának; 's annyival inkább, mert abból semmi öszveütközés' eredetét nem láthattam, mivel az évkönyvnek még a' jelen év' kijövetelére tartottam számot; én magam pedig, az országgyűlés miatt, munkáim' sajtó alá készítésében hátráltattam. Történt az alatt, hogy az én tiszteletre méltó barátom Szemere Pál a' Muzáionra nézve hasonlólag Hartleben Urral lépett egyességre; 's ők mindketten az én késedelmemet, második kötetem' készítésében látván; 's egyszerűsmind a' Társaságnak illy esetekről semmi szabályait nem tudván: a' kérdéses beszédet Muzáionba igtatták. Bizonyos vagyok benne: ezt öszveütközni kívánó szándékból nem tették. Azonban a' dolog már azon helyzetben van, mellyből visszalépni többé nem lehet. Ugyan is hitelesen tudósítva vagyok, miképen a' Muzarion a' sajtót már elhagyta; 's így az emlékbeszéd' megjelenése Hartleben Ur' kára nélkül, nem eszközölthetnének. Egyéb iránt a' Társaság' jogai előttem tiszteletben vagynak; 's ha e' nyilatkozás a' történt dologért némüképen elégtétel gyanánt szolgálhat, ugy vigasztalva vagyok. Éljen szerencsésen Méltóságod, 's fogadja el tőlem azon mély tiszteletet, mellyel változtatlan maradok

Méltóságodnak

Pozsony, Május 24d. 1833

alázatos szolgálja:

Kölcsey Ferencz.

A levelet felolvasták az 1833. évi január 3-iki közgyűlésen s hasonló eset elkerülése végett a tagokat körlevélben felszólították, hogy az Akadémia számára készült munkák kiadói joga az Akadémiáé.

Kölcsey utolsó levele,¹ a melyet az Akadémiához intézett, a következőképen szól:

Nagy Méltóságú Grof, Kegyelmes Ur!

Megyei Gyűléseink folyó hónap 27dikén kezdve September' 15-dikéig fognak tartani. Azon felül, hogy e' határidőben jelen lenni hivatalomnál fogva köteles vagyok, most azon rám nézve fontos körülmény is forog fenn, mi szerént a' tavalyi kiraboltatásom miatt indított

¹ Főtitkári iratok 1838. év 2. sz.

pör vég ítélet alá bocsáttatik; 's jelenlétemet nagy mértékben kívánja. Illy helyzetben méltóztatik Excellentiád kegyesen megengedni, hogy az Akadémia' nagygyűlésén megjelenés alól magamat feloldoztatni kérjem. Mély tisztelettel maradok

Excellentiádnak

Csekén, August 4d. 1838

alázatos szolgálja:

Kölcsey Ferencz

m. t. társasági r. tag.

Kivül: Kölcsey Ferencz m. akadémiai r. tagtol.

A Magyar tudós Társaságnak alázatos tisztelettel.

Pest.

a' m. t. Társaság' szállásán. Urak utcz. Trattner-Károlyi házb. 612 sz. a.

E levélen a következő töredék-levele olvasható:

Tiszteletes Tarczali György Uramnak Mátyás királyról szerzett, fül nem látott és nem hallott historiáját ide rekesztve homagialis tisztelettel visszaküldöm. Igen jó lesz a tisztt. Urnak haza adni, hogy Harsány falu becserületet bírját és Curator Uramat olykor olykor vele múlathassa. Azt kívánni, hogy mi illyeket olvassunk és ítélgessünk, csak olly hitben lehet, hogy nekünk semmi más tenni valónk nincs. Az Universitas bötüji drágábbak, mint sem illy hitványság kinyomására vesztegethessenek. Minden barátainkat üdvezem. Ölellek változtatlan szeretettel. Kölcsey.

Meg kell végül említeni, hogy Kölcsey munkái az akadémiai nagyjuttalom elbírálásakor 1833-ban, 1841-ben és 1855-ben szóba kerültek. 1833-ban Bajza József nagyjuttalmi jelentésében Kölcsey verseit »a magyar lyrai költés legjelesebb tüneményeinek« mondja, a melyekkel »azon irányt mutatja ki, mellyen a lyrai költőnek e nemben haladnia kell.« A jelentés alapján versei dicséretben részesültek.

1841-ben Czuczor ajánlotta Kölcsey munkáinak I. és II. kötetét a nagyjuttalomra a következő szavakkal: »Magyar szépművészeti irodalmunknak ezek valódi classicaí művei; akár tekintsük az azokat által-lengő tiszta szellemet, hazafiui hév érzelmeket; akár a versek mesteri könnyűséggel és hibátlanossággal írt különféle nemeit; akár a szabatos, választékos nyelvet: bennök a honi költészeti és szónoklati előadás követésre méltó példáit fogja mindenkor találni a műbarát.«

Kölcsey művei a juttalmat nem nyerték el, hanem dicséretben részesültek.

1855-ben Nagy János e tömör szavakkal ajánlotta Kölcsey Minden munkáit: »Kölcsey Ferencz minden munkáira nézve hazaszerte ismeretes dolog, hogy a magyar balladák és románczok első megindítója volt. Általában pedig akár eredeti verseit (mellyekben azonban a mértéki szigort nem mindenkor követte), akár jeles tartalmú, habár önyelvű elbeszéléseit, akár aestheticaí, kritikai és philosophiaí, sőt korához mérve még nyelvtudományi dolgozatait is vizsgáljuk — az előbbieken előmlő eredményei — az utóbbiakon szembeötlió éles ítélete és jó ízlése által

azok mindenkor kedves olvasmányul szolgálnak; országgyűlési és megyei beszédei pedig nevét örökre halhatatlanítják.«

Az emlékbeszédet felette Eötvös József tartotta a VIII. közülésen, 1839 nov. 24-én, egy évvel halála után. Arczképét, melyet Einsle után Barabás rajzolt, aczélba Mählknecht metszett, az Akadémia az Évkönyvek IV. kötetében bocsátotta közre s ugyanitt rövid nekrológot is találunk.

VISZOTA GYULA.

KÉT KÖLTEMÉNY AZ 1764-IKI DIAETÁRÓL.

I.

Magyar-Országnak mostani bóldogtalan sorsát 's nyomorúltt állapotját előadó, és igazán ki-tzimerező

Á L O M.

Po'sonyban, 1764.

I.

Tegnap szemeimre Álom ereszkedett,
Álmomban előmben Látás kerekedett,
Mellyben egy ősz Ember mellém heveredett,
'S illy beszélgetésben én velem eredett.

2.

A' mint Po'sony-Vára' helye helyeztetik,
A' kékellő Duna mellé terjesztetik,
Ki-tsapása közzé Sziget rekesztetik,
Egy jajgató Személy abban szemléltetik.

3.

Reszkető kezeit kótsolja fejére,
Szemeit emeli az Eg' közepére,
Nézz ortzáján folyó keserves könyvére,
'S hallgass száján jajjal zengő beszédére.

4.

Nézd-meg Személyétis, vi'sgáld-meg, kitsoda?
Függeszd szemeidet valósággal oda,
Lásd férjfi vagy leány? találd-ki mitsoda?
'S kérdd-meg, illy bánatja miért szaporoda?

5.

Halld-meg valójában minden panaszszait,
Fogd 's fontold gondossan jajgató szavait,
Vedd szívedre gyászos 's keserves jajjait,
Nézd szívét epesztő terhes fájdalmait.

6.

Jaj! Magyar, mint látom, ül egy fa' enyhében,
Dobogó szíve vér, 's alig fér mellyében;
De tsüggő hajait tépi keservében:
Leány, úgy szemlélem gyász öltözetében.